

Kredo

Azərbaycan milli kitabxanası

Müstəqil ictimaiyyəti, publisistik qəzet №59-60 (1237-1238) 11 oktyabr 2024-cü il Qiyməti 1 manat

Qəzet 1999cu ilin oktyabrından çıxır

NİZAMƏDDİN ŞƏMSİZADƏ - 70

SÖZDƏN QÜRURRA OĞRU

Açıq, bu qeydləri yazmaq mənim üçün o qədər də asan olmadı. Ən azı başlıq üzərində bir yazını yazmaq qədər düşüncəli oldum. Hətta son ana qəder "Sözün Nizaməddin yolu", "Sözün Şəmsizadə - işiq yolu" başlıqları üzərində də düşündüm. Nədən-sə mənə elə gəldi ki, bu başlıqları hər kəs yazı bilər və heç kim səhv etməz. Hətta başqa başlıqlar da düşüncənin arenasından canlanaraq gözlərimin önündə gəldi: "Sözün vulkan gücü", "Aşiqin sözbə sevgisi", "Eşqin sözbə təzahürü" - bu başlıqları da yazacağım qeydlər üçün bələdçi görmək istədim. Düşünürəm ki, bu başlıqların hamısında Nizaməddinin qədərincə görünən obrazı var və onu da düşünürəm ki, əgər Nizaməddin Şəmsizadə haqqında esse-monoqrafiya yazmalı olsam, bu başlıqların hər biri mənim üçün ayrıca bir fəsil bələdçisi olar.

Dünyada az adamlar var ki, onlar hər tərəfdən işığı ilə görünür. Ən nadir adamlar var ki, hər tərəfdən işığı ilə görünməklə bərabər həm də adı ilə işıqda görünür. Atam Zal Əziz oğlu deyirdi ki, adam gərəkdir birinci elə adından görünsün. Hələ indi-indi bu sözün üzərində düşünürəm. İndi atamın ömrünü bitirməyinə çatmağıma yeddi il qalıb, bir az da az. Demək, bizdən əvvəlkilərin düşüncə kitabı o qədər mükəmməldir ki, biz bu kitabı az qala ömrümüzün sonunda oxuyub qurtara bilirik.

Sən demə, Nizaməddin Şəmsizadə adının işığı bələnməsi ruhi, mistik bir düşüncənin, bəlkə də bəxtin, taleyin ən düzgün, ən hökmlü nəticəsi imiş. Bu hökm, bu tale ona görə Nizaməddin Şəmsizadənin boyuna biçilibmiş ki, dövrünün fikri kəhəkşanında öz işığı axıracan göstərə bilsin.

Mistik düşüncədir. Bəlkə də elmi əsası yoxdur. Amma real həyatı əsası var. İnsan öz adına uyğun yaşaya bilirsə, bu təkcə taleyin, bəxtin işi deyil, özünün iradəsinin, gəndən gəlmə gücünün, mənəvi potensialının qanunauyğun nəticəsidir.

Bir sözlə, insan hansısa bir mistik, bir ata-ana ruhu ilə bağlı mifik istəyin nəticəsi olaraq aldığı adın gücünü, qüdrətini doğrulda bilirsə, bu artıq təkcə tale işi deyil. Həm də onun özünün mənəvi enerjisinin reallaşmasıdır, gücünün, qüdrətinin, ən başlıcası, istedadının həqiqətə çevrilməsidir.

Nizaməddin Şəmsizadəni düz 50 illik yubileyimdən bir-iki il əvvəl o tərəfə tanıyıram. Əgər belə demək mümkünsə, demək 2000-2001-ci ildən tanıyıram. Bu, əlbəttə, şəxsi tanışlığa aid olan qənaətdir. Doğrudur, N.Şəmsizadə məndən yaşa görə bir il gec gəlib dünyaya, amma mən müasirlərimə həmişə deyirəm ki, Nizaməddin bizdən çox-çox əvvəl, bəlkə də, 20 il əvvəl dünyaya gəlib. Repressiya qurbanlarının taleyini yazmaqda doğulub dünyaya.

Bir dəfə özü dedi. Əli Nazim 37-də repressiya olunub gedib. Amma Əli Nazimə görə bəlkə neçə dəfə repressiya olunmuşam. Vaqif Səmədoğlu deyirdi ki, 39-da doğuldum, 37-də güllələndim. Yəqin ki, elə təqribən Nizaməddinin düşüncələrini ehtiva edən qənaət o da yaşayıb. Ona görə bizə qeyri-adi görünən məntiqlə özümdən sonra bəlkə də sonsuz mübahisələrə səbəb olan düstur qoyub gedib.

Mən də deyirəm ki, 53-cü ildə doğulmuşam, amma 93-cü ildə güllələnməmişəm. Həmin güllələndiyim andan bu günə qədərki yazdığım nə varsa, hamısı tamam başqa bir adamın yazdığıdır. Yeni güllələnməsinə adamın yazdığıdır. O adamın yazdığıdır ki, təkcə özünün yox, özü ilə bütöv bir axını çəkib aparın hər kəsin əvəzinə yazan adamın ömrünü yaşamaqdır.

Yaşamaq, daqqı gücü, lokomotiv hünər hər kəsə nəşib olmur. N.Şəmsizadədə bu qüdrət sözündə - həm yazılı, həm şifahi sözündə bütün əhatəliliyi ilə görünür. Nizami deyirdi ki, qulluq hələqəsinə düşdü qulağım, qan vurdu beynimə əsdi dodağım. Bütün hallarda N.Şəmsizadəni axıra qədər izləyən müşahidəçi kimi deyirəm: O, vicdanını heç vaxt hələqəyə salmayıb. Bütün hallarda o, meydanda olan, həqiqi olan sözün gücündən danışıb. Bəlkə də bir çox hallarda sahibinin onun yazdığı sözün özündə heç bir fəyri yoxdur. Çünki Nizaməddin bütün yazılarında haradan, hansı əsərdən danışırsa, danışırsın, özünü dikte edir.

Yaşar Qarayev deyirdi ki, meyar şəxsiyyətdir. Ona görə meyar şəxsiyyətdir - deyirdi ki, bütün ölçüləri yaradan elə insanın özüdür. Özü olmayan insan ölçü yarada bilməz ki.

Tale elə gətirdi ki, Nizaməddin ömrünün 65 illiyindən sonra səhhətinin əzabları ilə qarşılaşmalı oldu. Amma o, dünyanın elə bir nadir insan nüsxələrindən ki, qarşılaşdığı şəxsi əzabları bədəninin ağrısı kimi yox, vətəninin göynəmi kimi qəbul etdi. Hətta bədənindən kəsilən parçanı belə özünün yox, 1740-da, 1813-də, 1828-də, 1918-də vətəndən ayrılmış parçalar kimi qəbul etdi. Çox güman ki, ağrıların şok əzabına elə vətən ağrısı kimi qəbul etdiyi əzabları çəkməyə özünü borclu hesab etdiyi üçün dözdü.

Nə bilmək olur?! Bu həyəcanla, bu emosiya ilə dikte etdiyim bu qeydlərdən sonra nəşriyyatın pillələrindən düşəndə hansı hala düşəcəyəm - bunu özüm bilmirəm. Əgər özüm bilmirəmsə, başqa kimsə necə bilər? Amma bütün hallarda, ən ağır insult

halında belə insan ənəvi ucalığın nə demək olduğunu unutmursam, demək, hələ insandır, əşya deyil. Nizaməddin Şəmsizadə qanqrenanın - qan çürüməsinin gürzə zəhəri kimi orqanizminə aşağıdan başlayaraq yeridiyi məqamlarda həyatını hansı düşüncələrlə yaşayırdı? Əgər o təkcə öz cismini düşüncəyədi, inanıram ki, bədəninin parçasını kəsildəndən sonra bir xətt də yazı bilməzdi.

Ən azı, ona görə ki, insan əzablarını özünün bədənini ilə bağlayıb bu əzabların mahiyyətini sərhəddən kənara çıxara bilməyə, mənəvi düşüncələrinin sərhədlərini bağlamış olur.

N.Şəmsizadə iradəli adamdır. Ən azı ona görə ki, həyatın ona bəxş etdiyi qədər qismətini yazısı ilə bağlaya bildi. Elə buna görə də həyatının yeni dövrünə o, sonsuz yaradıcılıq enerjisi ilə qayıtdı.

İlahi, insan nə qədər qüdrətli ola bilər?! "Estetik meyar və bədi mahiyyət" (560 səhifə, 2022), "Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı" (363 səhifə, 2021), "Dünya sözlə yarandı" (307 səhifə, 2024), "Nəsimi və Füzuli" (251 səhifə, 2023) və "Turan: tarixi gerçəklik və müasirlik" (236 səhifə, 2024) - bu fundamental əsərləri son dörd ildə yazıb araya-ərsəyə gətirmək, ən başlıcası, ölümlə, əzablarla, ağrılarla qarşılaşaraq yazıb bitirmək kimsəyə asan gəlməsin. Bu təkcə elmi ruhun, elmi düşüncənin qələbəsi deyil. Həm də yenilməz mənəvi ruhun qələbəsidir.

Hər kitabını mənə göndərdikcə ən orijinal, ən səmimi ürək sözlərini də yazmaq onun şəxəridir: "Heç vaxt köhnəlməyən köhnə dostum, çox istedadlı və zəhmətkeş fikir adamı Əli Rza Xələfliyə ən xoş arzularımı" imza... 12.12.22. Əlbəttə, digər kitablarının hər birinə avtoqraf, özü də mənəvi mühitə çox doğma olan səmimi sözlərlə müraciətlər ruhumu qanadlandırır.

Onu da yaxşı bilirəm ki, N.Şəmsizadənin əlimdə olan hər bir kitabı ayrıca bir tədqiqatın mövzudur. Belə olan halda nə üçün bu kitabların hər biri haqqında ayrıca yazılarla ədəbi mühitə onun zəngin mənəvi mühtəti təqdim olunmasın?! Sadəcə qəzetin durumu buna imkan vermir.

Amma bir həqiqət də var: Deyirlər ki, haradasa gizlənməmiş bir vicdan var. O nə vaxtsa oyanır və əsl həqiqəti cəmiyyətə, insanlara çatdırmaq üçün özünü səfərbər etmək istəyənlərə kömək olur, dayaqlar verir.

Bu mənada bəlkə, kimsə bu qeydləri oxudu və Nizaməddin Şəmsizadənin bu dəyərli əsərləri haqqında ayrıca yazılarla söz mənəvəsinə yaratmağına kömək olmaq istəyimi bildirdi.

Belə şəxslərin, sözbə sevgisi olanların, ən başlıcası, Nizaməddin Şəmsizadə düşüncəsinə sevgisi olanların bu cəmiyyətdə haradasa boy göstərəcəyinə inanıram.

Əzizim, Nizaməddin, 70 illik yubileyini əməkdar elm xadimi kimi qarşılayırsan. Ancaq mən səni (aslında "sizi") deməliyəm, sevgimə güvənərək erkimi qəbul edərsən) ədəbi düşüncəmizin akademikimi kimi görürəm. Təkcə elə adlarını sadaladığım son kitabların sənin elmi mərtəbənin ünvanını dəqiq göstərir. Mənəvi dünyamızın sönməyən işığından biri kimi gördüyümü Nizaməddinə sonsuz sevgilərimlə sözümlü hələlik bitirdim.

...Mən bu başlıqda dayandım: Sözdən qürura doğru. Zənnimcə, serrat oxucu qürurla qürubu dəyişik salmaz.

Əli Rza XƏLƏFLİ
10.10.2024